

СОЦІАЛЬНА ЗУМОВЛЕНІСТЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ЗАБОРОНИ ПРИВЛАСНЕННЯ ЗНАЙДЕНОГО АБО ЧУЖОГО МАЙНА, ЩО ВИПАДКОВО ОПИНИЛОСЯ В ОСОБИ

У статті визначено й охарактеризовано обставини, що зумовлюють криміналізацію незаконного привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося в неї, або скарбу.

Ключові слова: власність, незаконне привласнення, скарб, чуже майно, знайдене або таке, що випадково опинилося в особи.

Для будь-якого суспільства та держави в справі протидії злочинності актуальним є питання, які суспільно небезпечні діяння відносити до злочинів, які чинники зумовлюють використання саме кримінально-правових засобів, а не, скажімо, цивільних або адміністративних. У доктрині кримінального права вплив певної групи обставин (підстав, факторів, причин тощо) на визнання суспільно небезпечного діяння злочинно пов'язано з теоріями криміналізації або декриміналізації [1, с. 14–15; 2, с. 75; 3, с. 110]. "Наріжним каменем всієї теорії криміналізації, – зазначає Д.О. Балобанова, – є проблема підстав кримінально-правової заборони, тобто тих правоутворюючих факторів, які обумовлюють допустимість, можливість і доцільність визнання суспільно небезпечного діяння злочинним і кримінально караним. Правоутворюючі фактори відображаються в правосвідомості законодавця, а після цього втілюються в кримінально-правові норми. Тільки врахування всіх факторів, що впливають на криміналізацію, у їхній сукупності й взаємозв'язку, а також дотримання інших умов криміналізації, дозволить прийняти кримінально-правову норму, доцільність видання якої буде обґрунтованим, а ефективність дії – досить високою" [4, с. 7].

Соціальну зумовленість кримінальної відповідальності за злочини проти власності досліджено в працях О.О. Дудорова, В.П. Ємельянова, Ю.В. Кириченка, П.С. Матишевського, М.І. Мельника, В.О. Навроцького, М.І. Панова, А.О. Пінаєва, І.С. Тішкевича, М.І. Хавронюка, П.В. Хряпінського, С.С. Яценко та ін. Утім, зумовленість криміналізації незаконного привласнення особою знайденого чи такого, що випадково опинилося в неї, чужого майна або скарбу не висвітлено.

Мета статті – дослідити систему обставин, що зумовлюють встановлення кримінальної відповідальності за незаконне привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося в неї.

У кримінально-правовій доктрині існують декілька позицій щодо підстав або обставин,

що зумовлюють криміналізацію тих чи інших діянь. Найбільшого поширення набули погляди О.І. Коробеева, який пропонує виділяти три групи підстав, що зумовлюють криміналізацію суспільно небезпечного діяння: 1) юридико-кримінологічні; 2) соціально-економічні; 3) соціально-психологічні [1, с. 210]. Тричленної класифікації обставин криміналізації дотримується також П.Л. Фріс: 1) оцінювання діяння як суспільно небезпечного; 2) визнання доцільності здійснення боротьби з конкретним видом поведінки заходами кримінально-правового впливу; 3) констатація збігу в оцінці конкретної поведінки як суспільно небезпечної між законодавцем та соціально-правовою психологією народу [5, с. 258]. С.С. Мірошніченко й О.О. Титаренко серед найсуттєвіших обставин криміналізації вказують таке: суспільну небезпечність діяння, несприятливу динаміку певного виду суспільно небезпечних діянь, необхідність впливу за допомогою кримінально-правових заходів; засудження суспільством діяння, що оголошується злочином, наявність можливостей системи кримінальної юстиції для реалізації кримінально-правової охорони [6, с. 54–55]. Деяко зміщує акценти В.В. Кузнецов, який рушійною силою вдосконалення КК вважає: міжнародно-правовий, конституційно-правовий, судовий, економічний, політичний, кримінологічний, соціально-правовий і нормативний фактори [7, с. 37–38]. Деякі автори, зокрема, Г.А. Злобін, визнають наявність двох або більше систем соціальних чинників, використовуючи принципи криміналізації та декриміналізації. У свою чергу, принципи криміналізації поділяються на:

1) соціальні та соціально-психологічні (суспільна безпека, відносна поширеність діяння, зіставлення позитивних і негативних наслідків криміналізації, кримінально-політична адекватність криміналізації);

2) системно-правові (загальноправові: конституційна адекватність, системно-правова несуперечність криміналізації, міжнародно-правова необхідність, допустимість криміналізації) та кримінально-правові (безпрогальність і незайвість заборони, визначеність та єдність термінології, співрозмірність санкції та економія репресії) [2, с. 74].

Д.О. Балобанова розрізняє дві системи факторів, що впливають на криміналізацію: 1) підстави кримінально-правової заборони, що є об'єктивними передумовами його встановлення; 2) принципи криміналізації, що належать до законодавчої техніки. Крім того, до підстав кримінально-правової заборони автор зараховує: 1) суспільну небезпеку, яка охоплює наявність достатньо серйозної матеріальної або моральної шкоди, заподіяваної потерпілим, що впливає на пеналізацію і не є самостійною підставою криміналізації; 2) типовість і достатню поширеність антигромадської поведінки, але з урахуванням ступеня суспільної небезпеки та страху населення перед злочинністю; 3) динаміку суспільно небезпечних діянь з урахуванням причин і умов, що їх породжують; 4) необхідність впливу кримінально-правовими заходами; 5) врахування можливостей системи кримінальної юстиції в протидії тим або іншим формам антигромадської поведінки, і як їхня складова – наявність матеріальних ресурсів для реалізації кримінально-правової заборони; 6) співвідношення позитивних і негативних наслідків криміналізації. Окремо Д.О. Балобанова виділяє групу соціально-психологічних підстав криміналізації, до якої належать рівень суспільної правосвідомості й психології та історичні традиції [8, с. 117–119].

Питання соціальної зумовленості кримінально-правової заборони привласнення знайденого або чужого майна, що випадково опинилося в особи, в літературі не досліджували. Утім, щодо інших злочинів проти власності, відповідальність за які передбачена в Розділі VI Особливої частини КК "Злочини проти власності", наголошено, що "необхідність криміналізації незаконного використання електричної або теплової енергії зумовлюється насамперед наявністю таких підстав: 1) значна ступінь суспільної небезпечності цього діяння; 2) негативна динаміка зростання цього виду злочину; 3) необхідність кримінально-правової гарантії охорони конституційних прав власності; 4) наявність причин та умов вчинення злочину, передбаченого ст. 188-1 КК України, які неможливо в сучасних умовах розвитку суспільства усунути загальносоціальними та спеціально-кримінологічними заходами запобігання" [9, с. 35]. Н.О. Антонюк виокремлює дослідження соціально-економічних, правових, кримінологічних факторів, які вплинули на криміналізацію злочинного заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою. Аналіз історичної зумовленості прийняття цієї норми, досвіду боротьби з аналогічними діяннями за кордоном дадуть змогу зрозуміти суть кримінально-правової заборони, визначити доцільність встановлення кримінальної відповідальності за злочинні діяння, що кваліфікуються за ст. 192 КК України [10, с. 161].

Досліджуючи соціальну зумовленість кримінально-правової заборони привлас-

нення знайденого або чужого майна, що випадково опинилося в особи, слід виходити з конкретного етапу соціально-економічного розвитку країни й мати на увазі що, за певних історичних умов це діяння перебувало на або межі кримінальних та адміністративних правопорушень, або загалом належало до цивільно-правових деліктів. Так, скажімо, Статут про покарання, що накладаються мировими суддями, 1864 р. розглядав неповідомлення про знайдене майно як, так би мовити, "кримінально-поліцейські проступки". Тогочасне ані кримінальне, ані поліцейське законодавство не передбачало відповідальності за привласнення чужого майна, що випадково опинилося у винного, – забутого, помилково отриманого тощо. За радянських часів (1917–1991 рр.) загалом не передбачалася відповідальність за привласнення знайденого або чужого приватного майна, що випадково опинилося в особи.

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України, на наш погляд, серед обставин, що зумовлюють криміналізацію (декриміналізацію) незаконного привласнення знайденого або чужого майна, що випадково опинилося в особи, необхідно виокремити:

1) соціально-економічні обставини: а) власність як основу економічного розвитку суспільства; б) особлива історична, наукова, художня чи культурна цінність майна;

2) історично-правові обставини: а) історичний вітчизняний та б) зарубіжний досвід протидії таким посяганням на власність; в) міжнародно-правові стандарти щодо особливо цінної історичної, наукової, художньої, культурної спадщини та скарбів;

3) кримінально-правові обставини: а) суспільна небезпека діяння; б) відносна "поширеність діяння"; в) негативна динаміка "зростання діяння";

4) соціально-психологічні обставини: а) неприйняття збагачення за рахунок чужого майна; б) схвалення на побутовому рівні протидії посяганням на власність у будь-якій формі прояву.

Соціально-економічні обставини, насамперед, полягають у значенні власності як основи економічної моделі суспільства. Засновники матеріалістичного вчення про відносини власності К. Маркс і Ф. Енгельс неодноразово звертали увагу, що зміст виробничих відносин власності, виникнення та існування яких здійснюється "поза волею та свідомістю людей, поза будь-яких сумнівів, лежить в основі певного порядку виробництва й розподілу матеріальних цінностей, певної соціально-економічної форми" [11, с. 27–28]. Сучасні науковці майже одностайні саме в такому розумінні значення власності [12, с. 12–15; 13, с. 82]. За певних обставин право власності, що закріплено в Конституції України на рівні конституційного права (ст. 41), повинно мати правові засоби гарантування його непорушності [14, с. 191]. У Конституції

України наголошено: "Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом. Громадяни для задоволення своїх потреб можуть користуватися об'єктами права державної та комунальної власності відповідно до закону. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є не порушним".

Особлива історична, наукова, художня чи культурна цінність майна має визначальне значення у встановленні кримінально-правової заборони його привласнення. Вказуючи особливу ціннісну характеристику майна, вітчизняний законодавець, з одного боку, невизначено високо піднімає нижню межу його вартості, оскільки майно, що має особливу історичну, наукову, художню чи культурну цінність за відповідними експертними висновками апriori має високу вартість, якщо в конкретному випадку загалом коректно говорити про його грошову оцінку. З іншого – вартісні показники знайденого або чужого майна, що випадково опинилося в особи, за відсутності в нього особливої історичної, наукової, художньої чи культурної цінності, за позицією законодавця, не мають визначального характеру. Відтак, особлива оцінка природи майна, що є предметом злочину, передбаченого ст. 193 КК України, виступає як соціально-економічна підстава криміналізації дій з його привласнення.

Аналіз історично-правових обставин криміналізації досліджуваних дій полягає у визначенні: а) історичного вітчизняного; б) сучасного зарубіжного досвіду та в) міжнародно-правових стандартів щодо особливо цінної історичної, наукової, художньої, культурної спадщини та скарбів.

Вперше на теренах сучасної України кримінальна відповідальність за привласнення знайденого чужого майна була встановлена у Військових артикулах Петра I 1716 р. Так, в артикулі 195 зазначено: "Ежели кто что найдет в походе или инде где на дороге и местах, хотя б что ни было, оный долженствует офицеру своему о сем донести, и найденое без замедления принести, дабы у пароля или инако о сем объявлено, и найденое господину, кому надлежит, отдано было". Каралися майнові злочини, у тому числі й привласнення знахідки, доволі жорстоко – відсіченням вух, носу, голови, ударами шпіцрутенами, повішанням (арт. 189–190). Утім, вартість майна впливала на покарання, якщо вартість майна не перевищувала 20 руб., то каралося таке привласнення "сквозь полк прогнать шпіцрутенами", а якщо більше ніж 20 руб. – "оный имеет быть повешен" [15, с. 362–363]. Вітчизняний досвід відповідальності за привласнення знайденого або, такого що випадково опинилося у винного, чужого майна або скарбу надає підстави

виокремити вісім етапів генези кримінальної відповідальності за привласнення чужого знайденого майна: 1) 1716–1845 рр. – виникнення та закріплення в законодавстві відповідальності за привласнення знахідки; 2) 1845–1885 рр. – розвиток відповідальності за привласнення знахідки як поліцейсько-адміністративного делікту; 3) 1885–1903 рр. – диференціація відповідальності залежно від того, чи був відомий винному власник знайденої речі, поява відповідальності за привласнення скарбу; 4) 1903–1917 рр. – вперше передбачено відповідальність за привласнення майна, що випадково опинилося в особи; диференціація відповідальності залежно від вартості знайденого чужого майна та відомостей про власника майна; 5) 1917–1927 рр. – відсутність норм за привласнення знайденого або такого, що випадково опинилося у винного, чужого майна або скарбу в радянському кримінальному праві та застосування відповідальності за аналогією ст. 180, 185 КК УСРР 1922 р., а також відновлення в КК УСРР 1927 р. самостійної відповідальності за приховування знайденого майна; 6) 1932–1960 рр. – посилення кримінальної репресії за злочини проти соціалістичної власності, у спеціальних законах привласнення знайденого соціалістичного майна прирівнюється до його розкрадання; 7) 1960–2001 рр. – встановлення самостійного складу злочину привласнення знайденого або такого, що випадково опинилося у винного, державного чи колективного майна з поступовою гуманізацією його караності; 8) 2001 р. – до сьогодні – сучасний стан відповідальності за незаконне привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося в неї, з постановкою питання щодо декриміналізації цього діяння та переведення у так званий "Кодекс про кримінальні проступки України".

Дослідження сучасного зарубіжного досвіду засвідчує досить суперечливу картину щодо криміналізації привласнення знайденого майна. Сформувався три підходи до цього питання.

Перший підхід, характерний для деяких країн західної Європи, що не розрізняють привласнення знайденого від майна, котре отримано особою незлочинним шляхом для виконання певного обов'язку, скажімо, у ст. 246 КК ФРН, ст. 311.14 КК Франції, ст. 321 КК Голландії, привласнення будь-якого чужого рухомого майна, отриманого особою незлочинним шляхом з певною метою, карається позбавленням свободи до трьох років або грошовим штрафом [16–18].

Другий підхід полягає у виокремленні в більш м'який різновид привласнення (приховування, неповідомлення) знайденого рухомого майна чи скарбу, що здебільшого карається грошовим штрафом, а якщо майно має високу вартісну оцінку, то й позбавленням волі до трьох років. Так, у ст. 215 КК Білорусі привласнення в особливо великому розмірі знайденого завідомо чужого

майна чи скарбу, карається громадськими роботами або штрафом, або арештом до трьох місяців [19]; згідно зі ст. 8 Глави 10 КК Швеції, незаконне невиконання обов'язку повідомлення про знайдене, помилково отримане або майно, що випадково опинилося в особи, карається штрафом [20]; у ст. 284 розділу 3 КК Польщі у випадку привласнення знайденої речі винний підлягає штрафу або обмеженню свободи до одного року [21]; у ст. 207 КК Болгарії під привласненням чужої рухомої речі розуміють неповідомлення про знайдене протягом одного тижня його власнику, органу влади або тій особі, що його втратила [22]. Аналогічно або близько за змістом передбачено відповідальність у ст. 185 КК Литви, ст. 201 ПК Естонії, ст. 253–254 КК Іспанії, ч. 2 ст. 284 КК Данії, ст. 141 КК Швейцарії тощо.

Третій підхід полягає в декриміналізації незаконного привласнення знайденого або чужого майна, що випадково опинилося в особи. Така ситуація спостерігається в більшості країн СНД та деяких інших, а саме: РФ, Казахстані, Молдові, Грузії, Таджикистані, Узбекистані, Латвії тощо.

Міжнародно-правові стандарти щодо охорони особливо цінної історичної, наукової, художньої, культурної спадщини та скарбів. Захист історичної, наукової, художньої, культурної спадщини є одним з пріоритетних напрямів політики всіх держав світу, яка здійснюється під егідою ЮНЕСКО. Україна приєдналася до ЮНЕСКО 12 травня 1954 р., ратифікувавши ряд міжнародно-правових актів з охорони культурної спадщини, зокрема: Конвенцію "Про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту" від 14 травня 1954 р., Конвенцію "Про заходи, спрямовані на незаконні вивезення, ввезення та передачу права власності на культурні цінності" від 14 листопада 1970 р., Конвенцію "Про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини" від 16 листопада 1972 р., Конвенцію "Про охорону підводної культурної спадщини" від 6 листопада 2003 р. Ратифікувавши 4 жовтня 1988 р. Конвенцію ЮНЕСКО "Про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини" 1972 р., Україна взяла на себе міжнародно-правове зобов'язання щодо забезпечення виявлення, охорони, збереження, популяризації й передачі майбутнім поколінням культурної спадщини. Виконання цих зобов'язань покладено на органи державної влади й управління. Міжнародно-правові стандарти охорони культурної спадщини містять сукупність принципів і норм міжнародного права, що становлять специфічну галузь цієї системи права та регулюють відносини між його суб'єктами (передусім, державами) у сфері охорони й використання культурних цінностей, відновлення історичного середовища, ввезення, вивезення та повернення незаконно переміщених культурних цінностей. Основні принципи цієї галузі права, що перебуває в

процесі становлення та розвитку, ґрунтуються на загальних засадах міжнародного правознавства. Це, зокрема: а) розвиток власної культури, що є правом і обов'язком кожного народу; б) охорона й поважання культур, цінностей і незаподіяння їм шкоди; в) невід'ємний суверенітет держав над їх культурними цінностями; г) міжнародне співробітництво у сфері охорони культурних цінностей; д) облік (реєстрація) культурних цінностей; е) повернення, або реституція, незаконно переміщених культурних цінностей країнам їх походження, у тому числі країнам – жертвам колоніалізму; є) заборона й запобігання незаконним ввезенню, вивезенню і передачі права власності на культурні цінності; ж) захист культурних цінностей у період збройних конфліктів.

Кримінально-правові обставини, що зумовлюють криміналізацію привласнення знайденого або чужого майна, яке випадково опинилося в особи, передусім полягають у визначенні: а) суспільної небезпеки діяння; б) відносної поширеності такого діяння; в) негативної динаміки його зростання. Першою й, на наш погляд, вирішальною обставиною встановлення кримінальної відповідальності за незаконне привласнення знайденого або чужого майна, що випадково опинилося в особи, є суспільна небезпека таких діянь. Деякі криміналісти вважають суспільну небезпечність діяння (поведінки) єдиною підставою криміналізації діяння [23, с. 18; 24, с. 58]. Із цією думкою складно не погодитися, тому що якою б не були відносна поширеність діяння чи історичний досвід боротьби із ним, якщо суспільної небезпеки діяння немає або вона втрачена у зв'язку із соціально-економічними змінами в державі, то декриміналізація цього діяння об'єктивно неминуча. Суспільна небезпека є критерієм відмежування злочинів від інших правопорушень. Для того, щоб криміналізувати діяння, необхідно встановити, що ступінь його суспільної небезпеки настільки великий, що його не можна розглядати ані як адміністративне правопорушення, ані як цивільно-правовий делікт, а воно повинно тягнути за собою застосування кримінально-правових заходів.

Суспільна небезпечність незаконного привласнення знайденого або чужого майна, що випадково опинилося в особи, насамперед визначається безпосереднім об'єктом та об'єктивною стороною злочину, що в ч. 1 ст. 193 КК виражається в "незаконному привласненні особою знайденого чи такого, що випадково опинилося у неї, чужого майна або скарбу, які мають особливу історичну, наукову, художню чи культурну цінність". Слід підтримати погляд А.Н. Трайніна, що суспільна небезпечність є системною ознакою всього складу злочину, тому вона нібито "забарвлює" як об'єктивні, так і суб'єктивні його елементи цієї негативною антисоціальною якістю [25, с. 112–113]. Позначаючи суспільну небезпеку незаконного привласнення особою чужого майна, слід виходити з порушення такими ді-

яннями конституційного права власності. Ряд фундаментальних положень Конституції проголошує та забезпечує правовий захист власності. Так, у ст. 13 Конституції України вказано, що держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності та господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом. У ст. 41 Конституції України проголошено право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом. Громадяни для задоволення своїх потреб можуть користуватися об'єктами права державної та комунальної власності відповідно до закону. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним.

Також слід звернути увагу на "незаконність привласнення", що підкреслює суспільну небезпеку діяння. Йдеться про наявність у цивільному законодавстві законних підстав набуття права власності на знайдене або майно, що випадково опинилося в особи, або скарб. Так, згідно зі ст. 337 ЦК, особа, яка знайшла загублену річ, зобов'язана негайно повідомити про це особу, яка її загубила, або власника речі й повернути знайдену річ цій особі. Особа, яка знайшла загублену річ у приміщенні або транспортному засобі, зобов'язана передати її особі, котра представляє володільця цього приміщення чи транспортного засобу. Особа, якій передана знахідка, набуває прав та обов'язків особи, яка знайшла загублену річ. Якщо особа, яка має право вимагати повернення загубленої речі, або місце її перебування невідомі, особа, яка знайшла загублену річ, зобов'язана заявити про знахідку міліції або органам місцевого самоврядування. Особа, яка знайшла загублену річ, має право зберігати її в себе або здати на зберігання міліції, або органам місцевого самоврядування, або передати знахідку особі, котру вони вказали. У ст. 338 ЦК вказано, що особа, яка знайшла загублену річ, набуває право власності на неї після спливу шести місяців з моменту заявлення про знахідку міліції або органам місцевого самоврядування, якщо: 1) не буде встановлено власника або іншу особу, яка має право вимагати повернення загубленої речі; 2) власник або інша особа, яка має право вимагати повернення загубленої речі, не заявить про свої право на річ особі, котра її знайшла, міліції або органам місцевого самоврядування. Якщо особа, яка знайшла загублену річ, подасть органам місцевого самоврядування письмову заяву про відмову від набуття права власності на неї, ця річ переходить у власність територіальної громади [26].

Згідно зі ст. 343 ЦК, скарбом є закопані у землі чи приховані іншим способом гроші, валютні цінності, інші цінні речі, власник яких невідомий або за законом втратив на них право власності. Особа, яка виявила

скарб, набуває право власності на нього. Якщо скарб був прихований у майні, що належить на праві власності іншій особі, особа, яка виявила його, та власник майна, у якому скарб був прихований, набувають у рівних частках право спільної часткової власності на нього. У разі виявлення скарбу особою, яка здійснювала розкопки чи пошук цінностей без згоди на це власника майна, в якому він був прихований, право власності на скарб набуває власник цього майна. У разі виявлення скарбу, що становить культурну цінність відповідно до закону, право власності на нього набуває держава. Особа, яка виявила такий скарб, має право на одержання від держави винагороди у розмірі до 20% від його вартості на момент виявлення, якщо вона негайно повідомила міліції або органам місцевого самоврядування про скарб і передала його відповідному державному органу або органам місцевого самоврядування. Якщо скарб, що становить культурну цінність, був виявлений у майні, котре належить іншій особі, ця особа, а також особа, яка виявила скарб, мають право на винагороду у розмірі до 10% від вартості скарбу кожна [26]. Відтак, цивільне законодавство встановлює легальний порядок набуття права власності на знайдене майно, в тому числі скарб. У зв'язку із цим порушується встановлений чинним законодавством України порядок набуття права власності, що може розглядатися як додатковий безпосередній об'єкт досліджуваного злочину.

Щодо двох інших кримінально-правових обставин, то незаконне привласнення особою знайденого чи такого, що випадково опинилося в неї, чужого майна або скарбу, не мають ані поширеності, ані негативної динаміки. Загалом з моменту набуття чинності новим КК з 2006 до 2012 р. включно в Єдиному реєстрі судових рішень України немає жодного рішення (постанови, ухвали, вироку) щодо досліджуваного злочину. Пошук в архівах судів загальної юрисдикції Дніпропетровської, Запорізької, Херсонської областей також не дав позитивних результатів. Воно й не дивно, бо розглядуване посягання на чужу річ, що вже втрачена або ж ще не знайдена, за своєю природою має утаємничений, випадковий, винятково рідкісний характер.

Соціально-психологічні обставини у вигляді неприйняття збагачення за рахунок чужого майна та схвалення на побутовому рівні протидії посяганням на власність у будь-якій формі прояву становлять основу суспільного схвалення боротьби, у тому числі кримінально-правовими засобами (відповідальність та покарання), з різними зазіханнями на чуже майно, і незаконне привласнення знайденого або чужого майна, що випадково опинилося в особи, не є винятком. Суспільна підтримка та схвалення на психологічному рівні суттєво посилюються щодо майна, яке має особливу історичну, наукову, художню чи культурну цінність,

тобто набуває особливого статусу носія культурної цінності українського народу.

Висновки. Обставинами, що зумовлюють криміналізацію (декриміналізацію) незаконного привласнення знайденого або чужого майна, котре випадково опинилося в особі, є: 1) соціально-економічні обставини: а) власність як основа економічного розвитку суспільства; б) особлива історична, наукова, художня чи культурна цінність майна; 2) історично-правові обставини: а) історичний вітчизняний та б) зарубіжний досвід протидії таким посяганням на власність; в) міжнародно-правові стандарти щодо особливо цінної історичної, наукової, художньої, культурної спадщини та скарбів; 3) кримінально-правові обставини: а) суспільна небезпека діяння; б) відносна "поширеність діяння"; в) негативна динаміка "зростання діяння"; 4) соціально-психологічні обставини: а) неприйняття збагачення за рахунок чужого майна; б) схвалення на побутовому рівні протидії посяганням на власність у будь-якій формі прояву.

Список використаної літератури

1. Коробеев А.И. Уголовно-правовая политика: Тенденции и перспектива: монография / А.И. Коробеев, А.В. Усс, Ю.В. Голик. – Красноярск: Изд-во Краснояр. ун-та, 1991. – 238 с.
2. Злобин Г.А. Основания и принципы уголовно-правового запрета / Г.А. Злобин // Советское государство и право. – 1980. – № 1. – С. 70–77.
3. Основания уголовно-правового запрета: криминализация и декриминализация: монография / В.Н. Кудрявцев, П.С. Дагель, С.Г. Келина и др.; отв. ред. В.Н. Кудрявцев, А.М. Яковлев. – М.: Наука, 1982. – 304 с.
4. Балобанова Д.О. Теорія криміналізації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Д.О. Балобанова; Одес. нац. юрид. академія. – Одеса, 2007. – 17 с.
5. Фріс П.Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми: монографія / П.Л. Фріс. – К.: Атіка, 2005. – 332 с.
6. Мірошниченко С. Підстави та принципи криміналізації суспільно небезпечних діянь / С. Мірошниченко, О. Титаренко // Вісник прокуратури. – 2008. – № 3. – С. 51–57.
7. Кузнецов В.В. Сучасні фактори нормотворення у сфері кримінального права / В.В. Кузнецов // Вісник Верховного Суду України. – 2007. – № 12. – С. 37–39.
8. Балобанова Д.О. Теорія криміналізації: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Дар'я Олександрівна Балобанова; Одес. нац. юрид. академія. – Одеса, 2007. – 208 с.
9. Кириченко Ю.В. Кримінальна відповідальність за викрадення електричної або теплової енергії: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Юрій Вікторович Кириченко; Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. – Дніпропетровськ, 2009. – 218 с.
10. Антонюк Н.О. Підстави криміналізації заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою / Н.О. Антонюк // Молодь у юридичній науці: зб. тез Міжнар. наук. конф. молодих вчених "Четверті осінні юридичні читання": у 3 ч. – Хмельницький, 2005. – Ч. 3: Публічно-правові науки. – Підтом I. – С. 161–163.
11. Саков М.А. Проблема собственности в экономическом учении Маркса / М.А. Саков // Коммунист. – 1983. – № 4. – С. 15–18.
12. Лопашенко Н.А. Преступления против собственности: теоретико-прикладное исследование: монография / Н.А. Лопашенко. – М.: ЛексЕст, 2005. – 406 с.
13. Кочои С.М. Ответственность за корыстные преступления против собственности: учеб. пособ. / С.М. Кочои. – М.: Юрист, 2001. – 288 с.
14. Денисова А. Правові засоби: поняття та види / А. Денисова // Право України. – 2010. – № 7. – С. 190–195.
15. Российское законодательство X–XX веков: в 9 т. / под общ. ред. О.И. Чистякова. – М.: Юрид. лит., 1986. – Т. 4. Законодательство периода становления абсолютизма. – 512 с.
16. Уголовный кодекс ФРГ / пер. с нем. и предисл. А.В. Серебренниковой. – М.: Зерцало, 2000. – 208 с.
17. Уголовный кодекс Франции / под науч. ред. Н.Е. Крыловой. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. – 650 с.
18. Уголовный кодекс Голландии / науч. ред. Б.В. Волженкин. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. – 510 с.
19. Уголовный кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс] / Юридический информационный портал Республики Беларусь. – Минск: Право и политика, 2012. – 286 с. – Режим доступа: <http://www.pravo.by>.
20. Уголовный кодекс Швеции / науч. ред. Н.Ф. Кузнецова, С.С. Беляев. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 320 с.
21. Уголовный кодекс Республики Польша / науч. ред. А.И. Лукашов, Н.Ф. Кузнецова. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 234 с.
22. Уголовный кодекс Республики Болгария / науч. ред. А.И. Лукашов. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 298 с.
23. Ляпунов Ю.И. Общественная опасность деяния как универсальная категория советского уголовного права: учеб. пособ. / Ю.И. Ляпунов. – М.: ВЮЗШ МВД СССР, 1989. – 117 с.
24. Тоболкин П.С. Социальная обусловленность уголовно-правовых норм: монография / П.С. Тоболкин. – Свердловск: Средне-Уральское книжное изд-во, 1983. – 176 с.

25. Трайнин А.Н. Общее учение о составе преступления / А.Н. Трайнин. – М. : Госюриздат, 1957. – 363 с.

26. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] / Інформаційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/>.

Стаття надійшла до редакції 12.04.2013.

Чус О.В. Социальная обусловленность уголовно-правового запрета присвоения найденного или чужого, случайно оказавшегося у лица, имущества

В статье определяются и характеризуются обстоятельства, обуславливающие криминализацию незаконного присвоения лицом найденного или чужого имущества, случайно оказавшегося у него, или клада.

Ключевые слова: *собственность, незаконное присвоение, клад, чужое имущество, найденное или случайно оказавшееся у лица.*

Chus O.V. Possession as an object of misappropriation of found property or somebody else's property that accidentally occurred to be in possession of a person.

Chapter 1 Article 193 of the Criminal Code of Ukraine provides for liability for misappropriation of found property or somebody else's property that accidentally occurred to be in possession of a person and has a special historic, scientific, artistic or cultural value. Appropriation of found property or somebody else's property that accidentally occurred to be in possession of a person is traditionally considered to be so-called acquisitive crimes against possession, which are not connected to turning somebody else's property for the person's own benefit or for the benefit of other persons. It is an axiomatic proposition that possession is a subsume of all crimes, specified in Chapter VI of the Special Part of the Criminal Code. It is precisely this proposition that is stated in the title of that chapter "Criminal offences against property". Notwithstanding significant number of research in political, economic, sociological, legal etc. doctrines, there is still no generally accepted concept of this phenomenon. Possession is one of the most important objects of criminal-law protection. Its social significance is reflected in Article 1 of the Criminal Code, which provides for the most important values, legal protection of which makes a task for the law on criminal liability. Among such values, a legislator indicates possession in second place after human rights and freedoms. This emphasizes attitude to it as to the most important for people, society and state public, economic and legal good.

Possession as an object of crimes, specified in Chapter VI of the Special Part of the Criminal Code, was studied in works of many criminologists. However, possession as an object of misappropriation of found property or somebody else's property that accidentally occurred to be in possession of a person has not been studied on the basis of effective law of Ukraine on criminal liability. Thus, the purpose of this article is to study possession as an object of misappropriation of found property or somebody else's property that accidentally occurred to be in possession of a person.

As a result of such studies the following conclusions were made: adequately functioning property relations within the framework of lawful authority for possession provide as its subjects title possessors and lawful owners, on the one hand, and all other persons, who have to refrain from any actions on obstruction to legal acquisition of property right for lost property or property that accidentally occurred to be in possession of a person, on the other hand. The object of such relations is not any somebody else's property, but exclusively the property indicated in description to Chapter 1 Article 193 of the Criminal Code, that is found property or somebody else's property that accidentally occurred to be in possession of a person, somebody else's property or treasure that has a special historic, scientific, artistic or cultural value. Lawful authority for possession, which forms a matter of adequately functioning property relations, is fully disclosed in descriptions to Articles 337–343 of the Civil Code of Ukraine. An instrument for causing criminal harm to a principal direct object – property relations that form legal grounds for a possessor to possess his/her property (lawful authority for possession), looks like obstruction to possession of property by possessor or owner, which for any reason lost their property, or it have not come into their possession and was found or accidentally occurred to be in possession of a person that appropriated it without any grounds. The order, provided by effective civil law, for acquisition of property right for found property or somebody else's property that accidentally occurred to be in possession of a person, or treasure, always suffers from misappropriation of found or somebody else's property that accidentally occurred to be in possession of a person, by such person. However, formal breach of the established order does not reflect principal direction of precept of criminal law, stipulated in Chapter 1 Article 193 of the Criminal Code, which is first of all directed at protection of possession. However, such indicated order suffers from misappropriation and, therefore, along with the principal direct object of studied crime, may be defined as an additional mandatory direct object of appropriation of found or property or somebody else's property that accidentally occurred to be in possession of a person.

Key words: *possession, lawful authority for possession, use, disposal, misappropriation, grounds for acquisition of property right.*